

U o v o m b r o j u m o ž e t e p r o č i t a t i :

- ◆ Samoregulacija štampe: Uskoro početak rada Vijeća za štampu
- ◆ Monitoring: Vizualna prezentacija političkih partija u bh dnevnoj štampi
- ◆ Vlasnička transformacija medija u Sloveniji
- ◆ Kontrola Interneta – da ili ne (5)
- ◆ Vijesti
- ◆ Medijske zanimljivosti

Novosti o medijima

Svake druge sedmice
priprema agencija SAFAX,
Sarajevo
<http://www.mp-institut.com/>

◆ Novinarstvo i demokratija ◆ Mediji u tranziciji

Broj 54, Serija I

Sarajevo, 20. mart 2000.

S a m o r e g u l a c i j a š t a m p e

Uskoro početak rada Vijeća za štampu

Pripreme za konstituisanje Vijeća za štampu Bosne i Hercegovine, koje bi imalo regulatornu ulogu u kreiranju profesionalnih standarda u pisanim medijima, se bliže kraju. Na konferenciji OSCE 13. marta u Sarajevu predstavljen je dokument sačinjen od strane Nezavisne komisije za medije (IMC) i Radne grupe za samoregulaciju medija, koji precizira sastav i nadležnost Vijeća za štampu. U slučaju da novinarska udruženja u BiH i Sindikat profesionalnih novinara Federacije BiH, koji su još ranije prihvatili ideju Vijeća za štampu na državnom nivou, i u njenoj razradi aktivno učestvovali, ratifikuju ovaj dokument, Bosna i Hercegovina će dobiti instituciju svojstvenu većini demokratskih zemalja svijeta koja samoregulira i profesionalno artikuliše ponašanje štampanih medija. Praktično, time će biti završen postupak ukupne regulacije medija u BiH, jer je IMC još prije skoro dvije godine preuzeo regulatornu ulogu u radu elektronskih medija.

Vijeće za štampu, prema ovom prijedlogu, bi imalo dvije funkcije – žalbenu i savjetodavnu. Žalbena funkcija Vijeća bi se odvijala tako što bi ono bilo otvoreno samo za prigovore onih koji su umješani u određenu priču objavljenu u štampi i time bili nezadovoljni ili povrijeđeni. Treća lica bi imala pravo prigovora samo ako pokreću pitanja od javnog interesa. Međutim, ovako široko pravilo i različita tumačenja šta je javni interes bi mogla da dovedu do nesuglasica unutar Vijeća tako da nije isključeno da se ovaj stav na koncu ili precizno reguliše ili potpuno izbací. Kako stoji u osnivačkom prijedlogu, Vijeće treba da riješi svaki prigovor na osnovu pravednosti, civilizovanosti, zdravog razuma i to samo putem novinarskih sredstava. Jedno od tih sredstava, odnosno sankcija, će najčešće biti objavljivanje nalaza Vijeća u potpunosti na istaknutom mjestu publikacije čiji su napisi predmet spora. Prema ovom prijedlogu, Vijeće ne bi imalo ovlašćenje za određivanje finansijskih sankcija medijima.

Vijeće za štampu bi bilo sastavljeno od 13 članova, uključujući predstavnika međunarodne zajednice kao predsjedavajućeg. Šest članova bi bili predstavnici štampe, a druga šestorica istaknute ličnosti iz bh javnosti koji nisu novinari i koji, dakako, nisu stranački opredjeljeni. Osnovni kriterij imenovanja bi bio profesionalna sposobnost i iskustvo.

Statusno, Vijeće će najvjerovatnije biti ustanovljeno kao neprofitna nevladina organizacija. Na početku bi Vijeće finansirali IMC i OSCE, a potom, bi mu, vjerovatno, podršku pružio IREX.

Međutim, na već pomenutom skupu novinara u Sarajevu, među samim članovima Radne grupe za samoregulaciju štampanih medija došlo je do nesuglasica oko sastava i načina rada Vijeća. Predsjednik Radne grupe Vlatko Menigs iz Udruge hrvatskih novinara BiH smatra da u Vijeću treba postojati nacionalni paritet, pa čak i doza konsenzusnog odlučivanja. Svoj stav on obrazlaže sadašnjom realnošću u BiH, koja je sastavljena od dva entiteta i tri konstitutivna naroda. Po njemu, ako se ne bi uvažio ovaj princip, moglo bi doći do toga da mediji iz Republike Srpske i hrvatskog dijela Federacije BiH ne prihvate odluke koje je nametnula bošnjačka većina. Ovome stavu se se usprotivili predstavnici Saveza novinara BiH i, posebno, Unije nezavisnih novinara BiH iz Sarajeva. Predsjednik ove Unije Mehmed Husić je, čak, zaprijetio da bi se njegovo udruženje moglo povući iz čitavog projekta ukoliko bude zastupljen paritet i bilo kakav nacionalni konsenzus, jer bi to potpuno blokiralo rad Vijeća za štampu. Na sastanku u Sarajevu nisu prisustvovali predstavnici dva udruženja iz Republike Srpske, koja participiraju u Radnoj grupi, tako da se nije čulo njihovo razmišljanje. Međutim, Media plan institut, na osnovu ranijih razgovora sa ovim udruženjima zna da su njihovi stavovi slični Menigsovim.

Viši savjetnik za medije OSCE-a Regan McCarthy, kao meritorna osoba koja predstavlja međunarodnu zajednicu, se složila da bi bilo kakvo konsenzusno odlučivanje Vijeće za štampu učinilo nedjelotvornim. Međutim, ona je rekla da se ne može zažmiriti na realnost u BiH te da će se u odabiru članova Vijeća voditi računa i o nacionalnoj zastupljenosti. Novinarima prisutnim na konferenciji OSCE je bio dostupan upitnik u kojem su se, između ostalog, trebali izjasniti o tome kako Vijeće treba odlučivati. Ponudene opcije su bile konsenzusom, dvotrećinskom većinom, relativnom većinom ili prostom većinom. Ovo pokazuje da se način odlučivanja tek treba precizirati.

Vijeće za štampu će trebati da ostane imuno i na sadašnje unutar-novinarske animozitete prisutne i u Federaciji i Republici Srpskoj, te na različita tumačenja oko toga šta je etično, tendenciozno i uvredljivo. Doduše, Vijeće za štampu će se rukovoditi Kodeksom za štampu usvojenim od strane svih novinarskih udruženja u BiH. Međutim, i on ostavlja mnogo prostora u tumačenju takozvanih graničnih područja gdje je potrebno razlučiti kada su prekoračeni standardi u poštovanju privatnosti, gdje se završava politička prognoza, a počinje politička špekulacija i

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**

Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Grčka 4, Banja Luka
Tel/fax: 078 (058) 213 442

<http://www.mp-institut.com/>
**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**
Zahvaljujući donaciji Westminster
Foundation for Democracy London
domaćim medijima servis se dostavlja
besplatno

tendencioznost. Stoga je neophodno da buduće Vijeće za štampu bude zaista sastavljeno od istinskih profesionalaca i ljudi koji ne potpadaju pod uticaj sadašnjih političkih kretanja u BiH. Nažalost ni dio novinara u BiH nije ostao imun na trenutnu političku zbilju u BiH. No, Vijeće za štampu se upravo i osniva radi toga da se spriječi štetan uticaj na građanstvo ispolitiziranih ili neodgovornih poslanika javne riječi. Naravno, pod uslovom, da oni prije toga ne izvrše takav uticaj na samo Vijeće. (Radenko Udovičić)

M o n i t o r i n g

Vizualna prezentacija političkih partija u bosansko-hercegovačkoj dnevnoj štampi

Fotografija kao politički stav

Ovaj monitoring projekat rađen je s namjerom da otvori jednu novu perspektivu promatranja i istraživanja principa prezentacije političkih partija i aktera u domaćim medijima. U tom kontekstu, ovaj tekst se fokusira na karakter prezentacije značajnih političkih aktera i partija na fotografijama objavljenim u dnevnoj štampi. Cilj istraživanja jeste da ispita principe vizualne prezentacije i zastupljenosti ovih političkih subjekata u predizbornoj periodu koji je nedavno počeo. (Lokalni izbori u BiH su 8. aprila).

U samoj osnovi ovakvog istraživanja nalazi se pretpostavka da je svaka fotografija bogata potencijalnim značenjem te da sam izbor fotografija, način prezentacije i njihova lokacija u štampanim medijima imaju političke implikacije za poruke koje se prenose. Fotografija je ključni element privlačenja pažnje na tekstove uz koje je objavljena. Ona dakle predstavlja jedan selektivni mehanizam koji je svojstven samom mediju, a služi klasifikaciji važnosti informacija i aktera na koje se tekstovi odnose. Drugim riječima, određeni dnevni časopis može ravnopravno tretirati većinu političkih aktera u svojim tekstovima, ali fotografija je ta koja će ukazati na 'važne' tekstove i istovremeno 'izdvojiti' one manje važne iz cjelokupne ponude. Možemo dakle reći da je fotografija jedna vrsta političke izjave: fotografija će nas uputiti na važne informacije, važne aktere, i važne političke pozicije. Ona je vizualni most s informacijom prezentiranom u tekstu.

No, fotografija je i više od puke 'reklame' tekstova i političkih pozicija. Ona je sama po sebi poruka. Ni u kom slučaju nije isto ako jedan časopis objavi sliku na prvoj ili posljednjoj strani, niti je svejedno kojih je dimenzija ta fotografija. Fotografija takođe ima različit efekat ako je postavljena na sam vrh stranice i velikog je formata ili ako je minimalnih dimenzija, stavljena u ugao na samom dnu stranice. Takođe je važno i pitanje selekcije fotografija: koje fotografije jesu, a koje nisu (što je možda i važnije) objavljene i zašto je to tako.

Polazeći od ovih osnovnih pretpostavki, analizirali smo 5 dnevnih novina u Bosni i Hercegovini: *Dnevni avaz*, *Oslobođenje*, *Večernje novine*, *Glas srpski* i *Dnevne nezavisne novine*. Zavisno od tehničkih uvjeta, analizirali smo objavljene fotografije u 5 ili 7 izdanja ovih medija u periodu od 4. do 10. marta. Monitoring je analizirao učestalost fotografija političkih partija u ovim medijima, dimenzije fotografija, njihov položaj na stranici i u cijelom izdanju, te karakter asocijacije sa tekstom (pozitivna ili negativna). Svaka fotografija je bodovana po ovim dimenzijama kako bi se dobila svojevrsna 'vizualna vrijednost' prezentacije predstavljenih političkih aktera.

***Dnevni avaz* – vizualna dominacija SDA**

Po broju objavljenih fotografija (105) *Dnevni avaz* je daleko ispred svih ostalih medija. Od toga broja, 40 fotografija ili 38% procenata predstavljalo je različite političare iz Stranke demokratske akcije (SDA). Od svih 40 fotografija vezanih za SDA, samo njih 3 odnose se na tekstove koji ukazuju na negativne aspekte ove stranke. Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) zauzima drugo mjesto na ljestvici vizualne prezentacije u *Dnevnom avazu*. No, sam karakter ove prezentacije je značajno drugačiji nego li je to slučaj sa SDA. Naime, od ukupno 21 fotografije, njih 9 je povezano sa negativnim implikacijama iz teksta. Ako zanemarimo fotografije Mladena Naletilića - Tute i Tihomira Blaškića, još uvijek je 5 fotografija vezano za tekstove negativnog karaktera. Predstavnici Stranke za BiH nalaze se na 10, a akteri iz SDP BiH na 7 fotografija od kojih sve upućuju na tekstove pozitivnog karaktera. Od ostalih stranaka iz Federacije, Nova hrvatska inicijativa (NHI) i Građanska demokratska stranka (GDS) su predstavljene sa po 3 slike. Ostale stranke zastupljene su na dvije ili jednoj fotografiji ili uopšte nisu zastupljene. Od stranaka iz Republike Srpske objavljeno je 5 fotografija vezanih sa Socijalističku partiju RS (SPRS), kao i 5 fotografija vezanih za Stranku nezavisnih socijaldemokrata (SNSD). U slučaju SNSD dvije fotografije upućuju na tekstove negativnog karaktera.

Može se uočiti kako, u vizualnom smislu, *Dnevni avaz* jasno preferira SDA spram drugih političkih aktera. No, moramo uzeti u obzir činjenicu da veliki broj pokazanih fotografija predstavlja članove SDA na njihovim funkcijama u vlasti, što ih neminovno čini relevantnijim u odnosu na druge političke aktere. Zbog toga je možda od veće važnosti to što su, procentualno govoreći, pripadnici 'ne bošnjačkih' stranaka (HDZ i SNSD) prikazivani u negativnom kontekstu, dok to nije slučaj sa strankama iz dijela FBiH koji je još uvijek pod kontrolom SDA. Općenito govoreći, veći je procenat fotografija nebošnjačkih političara koji se pokazuju u negativnom kontekstu nego li je to slučaj sa bošnjačkim akterima.

Vizualno najzastupljenija ličnost je Alija Izetbegović koji se pojavio na 7 fotografija, kao član stranke ili kao predsjedavajući Predsjedništva BiH. Drugi po zastupljenosti je Ante Jelavić sa 4 fotografije (jedna u negativnom kontekstu), dok je Živko Radišić prikazan na samo jednoj fotografiji. Uz to, sva tri člana Predsjedništva BiH prikazana su zajedno na još tri fotografije. Milorad Dodik je predstavljen na 5 fotografija od kojih su dvije vezane za tekstove negativnog karaktera. Haris Silajdžić (SBiH), Sulejman Tihić (SDA) i Edhem Bičakčić (SDA) nalaze se na po 4 fotografije pozitivnih konotacija.

Značajne razlike ne postoje samo u odabiru aktera i tema, već i u samoj lokaciji fotografija. Tako se pokazalo da 20% svih "SDA fotografija" dospijeva na naslovnu stranu, dok taj procenat kod HDZ doseže 14%, kod SBiH 10% a kod SDP BiH 0%. Sličan odnos javlja se i pri distribuciji fotografija po ostalim stranicama, tako da SDA ima najveći procenat fotografija objavljen na drugoj i trećoj strani, ali zato najmanji procenat onih koje su stavljene na manje vidljive pozicije, tj. nakon 5. strane. Ako svemu ovome tome dodamo i činjenicu da SDA i površinski zauzima najviše prostora u *Dnevnom avazu* onda njena premoć nad drugim partijama postaje očigledna. Naime, na osnovu ovoga da se zaključiti kako je SDA vizualno najdominantnija stranka u *Dnevnom avazu*.

***Oslobodenje* – u potrazi za balansom**

Kod *Oslobodenja* situacija je nešto drugačija. Naime, SDA jeste najzastupljenija stranka, što je i logično, jer je glavni nosilac vlasti u Federaciji BiH, ali su tekstovi na koje fotografije upućuju mnogo češće kritičkog karaktera prema ovoj stranci. Tako je od ukupno 28 fotografija njih 8, tj. 28,57%, vezano za tekstove negativnog predznaka. U slučaju HDZ-a, situacija je približno jednaka onoj u *Dnevnom avazu*: od 14 fotografija njih 8 ili 57% je negativnog karaktera. Od ostalih stranaka, najzastupljenije su Socijaldemokratska partija BiH (SDP) sa 7 fotografija, SNSD sa 4 i Spski narodni savez (SNS) sa 3 fotografije. Od ličnosti, prvu poziciju zauzima Alija

Izetbegović sa 7 pojavljivanja (jedno negativnog karaktera) a za njim slijedi Edhem Bičakčić sa 5 pojavljivanja od kojih su 3 negativnog karaktera. Zanimljivo je istaći kako se ostala dva člana Predsjedništva BiH pojavljuju samo 3 puta, a od toga 2 puta na zajedničkim fotografijama vezanim za proglašenje Distrikta Brčko. Uopšteno govoreći, *Oslobođenje* ima nešto izbalansirani odnos prema prikazivanju negativnosti raznih političkih aktera, izuzev HDZ-a (čemu je u ovom periodu doprinjela uzburkana atmosfera oko Haškog Tribunala i suđenja Blaškiću i Naletiliću). Ali je SDA ipak dominantna u pogledu zauzete površine i lokacija, mada nema dominaciju na naslovnim stranama.

Večernje novine – siromašna vizualna prezentacija

Najsiromašniju vizualnu prezentaciju svakako nude *Večernje novine* sa svega 22 relevantne fotografije. Od toga broja 9 se odnosi na HDZ (ako uzmemo u obzir Mladena Naletilića Tutu i Tihomira Blaškića koji svakako direktno asociraju na ovu stranku), a samo su 3 pozitivnog karaktera. SDA se pojavljuje na 7 fotografija od kojih je jedna negativnog karaktera. Od ostalih stranaka tu su još samo SDP BiH i SPRS sa po dvije i Radikali RS i SNSD sa po jednom fotografijom. Kod *Večernjih novina* zaista je teško govoriti o značaju ovakvih fotografija koji je degradiran njihovim lošim kvalitetom. Ipak se da zaključiti kako i ovdje dominantnu poziciju svakako imaju SDA (u pozitivnom kontekstu) i HDZ (u negativnom kontekstu).

Sličnost Dnevnik nezavisnih novina i Glasa srpskog

U slučaju *Nezavisnih novina* situacija je znatno drugačija u poređenju s dnevnim novinama iz Federacije BiH. Daleko je manji debalans između prikazanih aktera što je vjerovatno posljedica slabije koncentracije moći samo jedne partije. Drugim riječima, učešće većeg broja partija u vlasti i međupartijske borbe u parlamentu otvaraju tim istim partijama pristup medijima, što se onda odražava i na sam obim njihove zastupljenosti u štampi. Tokom analiziranog perioda objavljeno je ukupno 47 relevantnih fotografija. Od toga broja 12 prikazuje SPRS, ali 7 tih fotografija negativnog je karaktera (što je rezultat previranja unutar ove stranke i vjerovatno ne predstavlja realan prikaz situacije). SNSD i SDPBH (zbog intervjua sa liderom ove stranke Zlatkom Lagumdžijom, koji je popraćen sa 3 fotografije) imaju po 7 fotografija. U slučaju SNSD-a riječ je i o dvije plaćene reklame, dok su SNS, Partija demokratskog progresa (PDP), Srpska demokratska stranka (SDS) i HDZ predstavljeni na po 4 fotografije. Sa po jednom fotografijom zastupljeni su i SDA, Liberalna bošnjačka organizacija (LBO), SBiH, Radikali RS i NHI.

Zahvaljući navedenom intervjuu, vizualno je najdominantniji Zlatko Lagumdžija ali za pretpostaviti je da on spada u skupinu manje zastupljenih političara, kako je to običaj kod prikazivanja aktera iz drugog entiteta. To znači da je u stvari najdominantniji Milorad Dodik (SNSD) sa 4 fotografije dok je na drugom mjestu Biljana Plavšić (SNS) sa 3 fotografije. Zanimljivo je primjetiti kako nije objavljena niti jedna fotografija kolektivnog Predsjedništva BiH, dok je objavljena samo jedna fotografija Živka Radišića. Ovo se možda može objasniti još uvijek malim značajem koji BiH kao cjelina ima za građane Republike Srpske i odatle rezultirajućim niskim stepenom identifikacije sa zajedničkim institucijama države, kao i razlazom u koaliciji Sloga, koju je napustila Socijalistička partija RS (Živko Radišić).

Analiza je pokazala gotovo identične karakteristike vizualne prezentacije *Glasa srpskog* sa prezentacijom *Dnevnik nezavisnih novina*. *Glas srpski* je objavio 37 fotografija koje su značajne za ovu analizu. Od toga broja 11 fotografija odnosi se na SPRS (4 fotografije sa negativnom konotacijom a vezano za unutarstranačka previranja), 9 fotografija SNSD-a i 8 SNS-a. HDZ je dobio 3, a SDA 2 fotografije. Ostale partije bile su predstavljene na po jednoj fotografiji.

Od ličnosti je najzastupljeniji Milorad Dodik sa 6 fotografija, a prate ga Živko Radišić sa 4 i Biljana Plavšić sa 3 fotografije. Objavljena je jedna slika kolektivnog Predsjedništva. Posmatrajući distribuciju fotografija unutar samog časopisa da se zaključiti kako ona reflektira gore predstavljenu strukturu zastupljenosti partija.

Politička agresivnost fotografije

Iz ove analize može se izvući nekoliko bitnih zaključaka o ulozi fotografije u predstavljanju političkih stranaka i njihovih ideoloških opcija. Kao prvo, jasno se vidi da je vizualna prisutnost partije proporcionalna njenom političkom značaju što i jeste logično. No činjenica je da sam značaj partije nije jedini sistem po kome se selekcija vrši. Odličan primjer za to jeste manjak fotografija drugih važnih aktera kakvi su npr. članovi Predsjedništva BiH – ovo je odraz opšte političke klime u kojoj zajedničke institucije BiH još uvijek ne uživaju dovoljno jaku podršku među političkim akterima, pa i među samim stanovnicima ove države. Takođe je očigledno da postoje principi selekcije fotografija prema značenju koje određeni tekst konstruiše o određenoj partiji ili akteru. Drugim riječima, određene političke partije ili opcije mogu biti sistematski prezentirane u negativnom svjetlu, ili potpuno ignorisane, ako su u suprotnosti s političkom klimom u kojoj dati medij funkcioniše. Fotografija daje značajan doprinos ovakvom negativnom markiranju pojedinih aktera (npr. negativna prezentacija aktera iz druge etničke grupe, druge teritorije, totalno odsustvo ‘drugačijeg’ u vizualnom polju, itd.).

U tom kontekstu, fotografija u štampi ima vrlo agresivan karakter: ona je ta koja fokusira pažnju čitalaca na odabrane tekstove. Na ovaj način fotografija donekle predodređuje skup informacija koje će čitalac procesirati: fotografija stvara okvir koji određuje redosljed čitanja, ona podvlači ono što je bitno i istovremeno marginalizuje ono nebitno. U određenoj mjeri, fotografija otuđuje moć selekcije od samog čitaoca. Ako je, dakle, izbor i distribucija fotografija sistematski i namjenski sprovedena, ona može postati vrlo važno sredstvo za promociju određenih političkih opcija.

(Monitoring centar Media plana - Tarik Jusić)

V l a s n i č k a t r a n s f o r m a c i j a m e d i j a u S l o v e n i j i

Vrijeme medijskih “moćnika”

(Specijalno za Safux : Petra Šubic, Ljubljana)

Slovenija je jedna od rijetkih država u tranziciji, gdje je strani kapital tek nedavno ušao u štampane medije, ali to ne znači da domaće ulagače ne privlači vlasništvo medija.

Iako u Sloveniji nije za sada moguće govoriti o nekoj velikoj medijskoj globalizaciji, ipak možemo razgovarati o “osjetljivosti” za vlasnička kretanja. Među najistaknutijim medijskim događajima bila je jesenas vijest o prenošenju vlasništva tjednika *Mag* u grupu *Salomonoveg oglasnika*. U Štajerskoj je odjeknulo povezivanje mariborskog dnevnika *Večer sa Novim tednikom* i Radio Celjem. Krajem novembra je u poslovne novine *Finance* ušao švedski vlasnik, ugledni poslovni dnevnik *Dagens Industri*, koji je dio jakog medijskog koncerna Bonnier. U decembru su na udaru bila događanja u poslovnoj zgradi *Dela*, i to kod najvećeg slovenskog dnevnika *Delo*, kao i kod najvećeg izdavača revijalne štampe *Delo Revije*.

Prošle godine se među institucionalne vlasnike *Delo Revija* upisalo preduzeće SDC International Slovenija, koje je sa 26-postotnim udjelom ušlo u kupovinu paketa dionica na neorganizovanom tržištu. U sudskom registru novog vlasnika nalazimo pod imenom SDC – Komunikacije, društvo za telekomunikacije i izdavačku djelatnost. Osnovani su ga SDC International Ltd. iz prijestonice Bermuda, djevičanskog raja u zapadnom Atlantiku, i domaći medijski “moćnik” Marijan Jurenc, prvi čovjek Pro Plusa, koji je u slovenački SDC uložio 420.000 dolara.

Drugi veći primjer stranog kapitala u slovenskim štampanim medijima je dokapitalizacija novine *Finance*, koja je postala samostalno preduzeće u 55-postotnom vlasništvu dioničarskog društva *Gospodarski Vestnik* i 45-postotnom vlasništvu švedskih vlasnika poslovnog dnevnika *Dagens Industri*. O tom događaju profesorica Fakulteta za društvene nauke Sandra Bašić Hrvatinić

kaže, da za razliku od većine država Srednje i Istočne Evrope, važno za rijedak izuzetak: do ovog slučaja strani kapital još nije procurio u štampane medije. Zbog nekadašnje društvene regulacije medijskog tržišta novine u Sloveniji, koje su prije toga bile jako zaštićene od strane režima, odmah po privatizaciji su prepuštene tržištu, pri čemu su preživjele samo najjače. U želji da se država u tranziciji riješi novina koje gube primjer je talas, koji je zapljusnuo Mađarsku, gdje su potpuno rasprodani štampani mediji, koji su završili prije svega u njemačkim i francuskim rukama.

Šta žele strani kupci?

Za razliku od ostatka Istočne i Srednje Evrope, u Sloveniji smo kod novina bili oprezniji, odnosno više zaštitnički, iako je u budućnosti moguće očekivati veći dotok stranog kapitala. Zato bi bilo dobro, misli Bašičeva, kad bi sada država definisala granice pluralizma, ali ne samo sa ekonomskim kategorijama, što je već do sada radila. “Naime, postoji takođe pluralizam sadržaja, koji bi bilo dobro odrediti prije rasprodaje”, savjetuje ona. Uskoro je moguće očekivati, da će “Pooblašćene investicijske družbe”- PID (Ovlaštena investicijska društva) pokupovati “sve što se bude moglo”, da bi zatim vlasničke udjele prodavali strancima. Ako investicijska društva postanu vlasnici, bilo bi dobro prethodno raščistiti taj odnos.

Bašičevoj se ulazak stranog kapitala sam po sebi ne čini spornim. Kaže, da je na primjer novina *Finance*, od stranog partnera dobila mogućnost crpljenja iskustva i znanja, za razliku od tzv. horizontalne koncentracije kapitala, gdje stranci samo kupuju i ne nude nijedne dodatne vrijednosti za razvoj. Bašičeva dakle naglašava pitanje s koje strane će stranci početi mijenjati medije, i dodaje, da je slovenačko tržište za takav tip horizontalne koncentracije jednostavno premaleno.

Ujedno Bašičeva naglašava, da je jasan vlasnički sastav medija, imperativ. S toga stanovišta je uvrštavanje dionica *Dela* na Ljubljansku berzu bio koristan potez. Otpali su naime poslovi, koji su se na crnom tržištu zaključivali pod stolom ili telefonom, vlasništvo je preglednije, a sa tim su nešto više povećani interesi samostalnih dioničara.

Prošlog novembra je javnost uzbudila vijest da je “Krekova družba” (Krekovo društvo) svoj udio u *Delu* d. d. , povećala na četvrtinu. Pojavile su se špekulacije o tome, ali ostaje opasnost, da bi najveću medijsku kuću zadesilo “neprijateljsko” preuzimanje. Ujedno ne bi bilo moguće izbjeći ni špekulacije o tome, da će dosad, uglavnom lijevo orijentisani dnevnik, politički pretegnuti u desno. Kako u *Delu* tako i u Krekovoju družbi poriču mogućnost ovog načina preuzimanja. Slično kao u drugim većim medijima takođe se čuje od strane uprave *Dela*, da “odlično” saraduju sa svojim najvažnijim institucionalnim vlasnicima.

Na drugoj strani lokalni štampani mediji u pravilu među svojim vlasnicima radije vide unutrašnje dioničare. U *Dolenjskom listu* su tako već od početka privatizacije nastojali prenijeti vlasništvo u svoje ruke pošto u tome vide mogućnosti za lakše upravljanje i garanciju za neovisnu poslovnu i uredničku politiku. Sada je *Dolenjski list* potpuno u rukama zaposlenih i penzionera, nekadašnjih njegovih radnika. Novina je lani prvi put u 50-godišnjoj istoriji uspjela kupiti svoje poslovne prostorije, što direktor Drago Rustja povezuje s tim, da je vlasništvo u rukama zaposlenih.

Slično je sredinom 1998. godine DZU Triglav napustio Preduzeće za informiranje iz Murske Sobote. Tri desetine dionica te medijske kuće je prodato zaposlenim. Sada je desetina društva u vlasništvu odštetnog fonda, 33 procenta unutarnjih vlasnika je organizovano u društvo ovlaštenih, a preostali dijelovi su usitnjeni. Tako će biti još neko vrijeme, jer se dionicama malo trguje.

Najveći vanjski vlasnik *Primorskih novic* je KBM Infond, koji inače ima najduži spisak medijskih kuća među svojim portfeljskim ulaganjem. U njegovim rukama je 24 procenta *Primorskih novic*, vlasnik osam odsto je Kapitalni fond, a preostale dvije trećine imaju unutrašnji vlasnici. Vlasnički sustav bi se mogao suštinski promijeniti pri dokapitalizaciji. Po riječima

direktorice Barbare Verdnik u *Primorskim novicama* ostaju u poslovnim vezama s drugim manjim medijima, a o kapitalnim još ne razmišljaju.

Vlasništvo *Gorenjskog glasa* je razdijeljeno između unutrašnjih i vanjskih dioničara u odnosu 60 prema 40. Direktor Marko Valjavec kaže, da je njihov vlasnički sastav jednak onome kojeg su prije četiri godine odredili programom vlasničkog preobražaja. Nacionalno finansijsko društvo je od tadašnjeg Fonda za razvoj kupilo 30 posto vlasništva, a kasnije je, mijenjanjem ugovora sa Penzionim fondom, dobilo još desetinu.

Očekivati je začetak kapitalnih veza među štampanim medijima. Spomenuli smo već povezivanje *Večeri* sa celjskim preduzećem NT & RC što će ove godine sigurno izazvati veliku pažnju. U toj igri će stranci takođe imati značajnu ulogu. Njemačko preduzeće WAZ (Westdeutsche Allgemeine Zeitung) već se trudi da pridobije naklonost *Dela* i *Večeri*, koji su ponudu odbili, ali njemačko nastojanje sigurno neće biti usamljen primjer.

Transparentnost vlasništva

U mnogim zemljama tranzicije nije jednostavno doći do informacije o vlasničkim odnosima u medijima. Slovenačka praksa, i pored toga što još funkcioniše i neorganizovano tržište, ovaj problem je uglavnom prevazišla. Evo pregleda vlasničkog sastava tri najveća dnevna lista.

Vlasnički sastav *Dela* (udjeli u postocima)

PID Zvon 1 i PID Zvon 2 (Krekovo društvo).....	25, 04
Slovenski odškodninski sklad, d. d. (Slovenački odštetni fond)	11, 70
Kapitalski sklad PIZ, d. d. , (Kapitalni fond).....	11, 70
LB Maksima, d. o. o.	1, 95
Maksima 1, d. d.	1, 17
Nova Ljubljanska banka, d. d.	2, 39
PID Infond Zlat (KBM Infond)	1, 86
Poteza, d. d.	1, 48
PID Mercata, d. d.	0, 98
Mercata 1, d. d.	0, 33
Delo Prodaja, d. d.	1, 00
Unutrašnji vlasnici	33, 00

Izvor: *Delo*

Vlasnički sastav *Večeri*

PID Infond Zlat (KMB Infond)	30, 00
Slovenski odškodninski sklad, d. d. (Slovenački odštetni fond)	10, 00
DZU Triglav i DZU Probanka	4, 23
Mali dioničari.....	55, 76
- od toga zaposleni	38, 04
- bivši zaposleni	7, 50
- penzioneri	10, 13

Izvor: *Večeri*

Vlasnički sastav *Dnevnika**

PID Kmečka družba (Seosko društvo).....	25, 35
Delo Prodaja, d. d.	9, 25
Kapitalski sklad PIZ, d. d. (Kapitalni fond).....	8, 01
Slovenski odškodninski sklad, d. d. (Slovenački odštetni fond)	8, 01
Mobitel, d. d.	2, 96
Luka Koper, d. d.	1, 80

Poteza, d. d.	2, 11
DZS, d. d.	1, 76
AC-Borznoposredniška hiša, d. d. (Berznoposrednička kuća)	1, 68
BTC, d. d.	1, 35
PID Infond Zlat (KBM Infond)	1, 34
Vanjski vlasnici (bivši zaposleni)	14, 39
Unutrašnji vlasnici (zaposleni)	19, 34

* - podaci kraj novembra 1999

Vir: KDD

K o n t r o l a I n t e r n e t a – d a i l i n e (5)

U ovom broju zaključujemo rubriku posvećenu mogućnostima regulacije Interneta, iniciranu raspravom na svjetskoj konferenciji o regulaciji Interneta, koja je održana pod pokroviteljstvom UNESCO-a u Parizu, oktobra 1999. godine. Konferencija nije dala »vizu« za otvaranje postupka regulacije, iako je na njoj izneseno mnogo dvojbi i upozorenja. Svoja mišljenja u *Novostima o medijima* iznijelo je više naučnih radnika, novinara i poznavalaca Interneta. Preovladavaju razmišljanja da u ovom času Internet nije moguće (a većina misli ni potrebno) regulisati. Za kraj naše rubrike piše mr. Lenart Šetinc iz Instituta za medijsko pravo, Ljubljana.

Gdje su granice slobode izražavanja na Interentu?

Slobode i prava pojedinaca ograničena su slobodom i pravom drugih pojedinaca! To znači, da pravo slobode objavljivanja na Internetu ne smije da povrjeđuje n. pr. autorska prava, pravo na čuvanje ličnih podataka ili prava djece, odnosno druga prava ljudi koja obezbjeđuju kazneni i dugi zakoni. Šta je prijestup, odnosno povreda prava i sloboda garantiranih ustavom i zakonima, je prilično jasno definisano, bez obzira, da još ima nekih razlika u zakonodavstvu različitih zemalja. Te razlike su sve manje i manje pošto sve više zemalja ulazi u međunarodne sporazume. Ali to ne znači, da će **sprječavanje pristupa Internetu** biti lak i neproblematičan zadatak. Najprije je pitanje kompetencija represivnih organa: ko ima pravo da sankcionira prijestup, koji je svojim sadržajem na Interentu učinila osoba s boravkom u zemlji A, prosljedila inkriminirani tekst u mrežu pomoću servera u zemlji B, "žrtve" tog čina pak žive u zemljama C; D; E... Koji pravni sustav upotrijebiti? Gdje je mjesto učinjenog krivičnog djela? Ko će provesti sankcije? Izvjesno jeste, da sprječavanje pristupa Interentu neće biti moguće bez međunarodnog "globalnog" dogovora o preventivnim mjerama i sankcioniranju prijestupa.

Internet je u svom početku djelovao kao beznačajan (iz ekonomskog i pravnog aspekta) samoregulativni sustav civilnog društva. Danas **se posredstvom Interneta obavljaju ozbiljni i relevantni privredni poslovi**, da ne pominjemo značaj Interneta u slobodnom protoku znanja i informacija. U neku ruku je moguće razvoj Interneta uspoređivati sa razvojem slobodnog tržišta: liberalno shvatanje slobodne trgovine je u savremenom svijetu zamjenila državno socijalna regulacija protoka roba i usluga. Pošto je Internetsko tržište robe i ideja svaki dan sve značajnije, moguće je očekivati ozbiljne regulativne intervencije međunarodne zajednice. Kod pitanja kontrole Interneta u stvari, po mom mišljenju, neće biti samo jedno pitanje, kako spriječiti krivična djela odnosno prijestupe na Interentu, nego će sve više i više biti u prvom redu pitanje robno-tržišne i informacijsko-tržišne regulative.

Jako važno, ako ne i značajnije, je pitanje **valorizacije kvaliteta informacija i podataka na Internetu**. Uvjeran sam, da će razvoj informacijske ponude na Interentu ići u smjeru uvođenja mjera za veći kvalitet sadržaja, kontrole pozdanosti informacija i podataka, i identificiranja neistinitih, nepouzdanih, neupotrebljivih sadržaja. Informacijska ponuda na Internetu doživljava takvu ekspanziju, da će običan prosječan korisnik trebati pouzdane navigacijske servise, koji će

pronaći i valorizirati relevantne informacije, koje korisniku trebaju. Navigacija i valorizacija informacijskih specijalista će biti istovremeno veoma značajna stručna kontrola sadržaja na Internetu.

Romantično vrijeme Internetove slobode i samoregulacije će sasvim sigurno u skoroj budućnosti zamijeniti (sankcionirana!) **odgovornost za objavljene sadržaje**. Ne slažem se sa nekim stručnjacima za Internet, da kontrola i regulacija Interneta tehnički neće biti moguća: biće moguća i nužna, a vjerovatno i skupa. Zavisiti će od međunarodnog dogovaranja i zajedničkog nastupa internetsko razvijenih zemalja. U međuvremenu korisnici Interneta uživaće sve široke slobode virtualnog svijeta na Internetu, a nažalost biće i žrtve zloupotreba, prevara i različitih nastranosti. Pitanje slobode na Internetu će tako u budućnosti zavisiti od vječite dileme: ko će kontrolisati kontolore...
(Lenart Šetinc)

V i j e s t i

U Brčkom otvorena privatna TV

U Brčkom je 2. marta gradonačelnik ovog grada Siniša Kisić svečano otvorio prvi privatni televizijski studio, zvanično registrovan kao "MIB" Televizija. Prema pisanju *Glasa srpskog* od 3. marta, otvaranju ove kuće, vlasništva Milana i Bogdana Nikića, prisustvovali su brojni ugledni gosti, predstavnici javnog i kulturnog života Brčkog te predstavnici međunarodnih organizacija među kojima i supervizor Robert Farand.

U pozdravnoj riječi gradonačelnik distrikta je rekao da će ova televizija prije svega služiti građanima i da će značajno upotpuniti lokalni medijski prostor.

Inače, konstituisanjem distrikta Brčko jača ideja i o osnivanju jedinstvene radio – televizije distrikta, koja bi mogla nastati udruživanjem tri postojeće radio i tv stanice koje sada imaju etnički predznak.

Vladimir Bilić direktor, Fahro Balvanović zamjenik FTV

Vladimir Bilić je generalni direktor Federalne radio-televizije, a Fahro Balvanović njegov zamjenik, odlučeno je na sjednici Vijeća FRTV koja je održana u Sarajevu 8. marta.

Vladimir Bilić je na ovu funkciju došao sa mjesta glavnog i odgovornog urednika Radiostanice "Vrhbosna". Diplomirani je žurnalista, rođen 1953. godine u Sarajevu. Radio je na Radio Sarajevu i kao urednik na TV Sarajevo i TV BiH, a u zadnje vrijeme bio je i predavač u Školi novinarstva Media plana.

"Nastojaćemo angažovati mlade kadrove koji će biti okosnica i nosioci programa", rekao je Bilić za *Oslobođenje*.

Fahro Balvanović, trenutno tehnički direktor TVBIH, diplomirani je inženjer elektrotehnike rođen 1942. godine u Banja Luci i dugogodišnji je radnik ove kuće. Bio je jedan od projekatana veoma uspješnog televizijskog pokrivanja Zimske olimpijade u Sarajevu 1984 godine.

"Želimo praviti program za sve građane FBiH i svih naroda koji u njoj žive" rekao je Balvanović.

Niže naknade za privatne radio i TV kuće

Naknade za radio i TV kuće direktno će zavisiti, ne samo od snage i broja predajnika koje stanica koristi, već i od toga da li je ona javna ili privatna u skladu sa pravilima IMC, odlučilo je Vijeće Nezavisne komisije za medije na redovnoj sjednici 10. marta 2000. godine usvojivši izmjene Pravila o naknadama za dozvole o emitiranju koja su stupila na snagu 1. januara 2000. godine.

Privatne radio i TV kuće imaju 20 posto popusta od ukupne mjesečne naknade i plaćaću ih u fazama.

Mjesečne naknade:

Do 100 W	TV	50 KM	Radio	25 KM
Od 100 do 250 W	TV	100 KM	Radio	50 KM
Od 250 do 500 W	TV	200 KM	Radio	100 KM
Od 500 do 1000 W	TV	400 KM	Radio	200 KM
Od 1000 do 2000 W	TV	600 KM	Radio	300 KM
Od 2000 do 5000 W	TV	1000 KM	Radio	500 KM
Od 5000 do 10000 W	TV	1500 KM	Radio	750 KM
Preko 10000 W	TV	2000 KM	Radio	1000 KM

Jednak tretman jezika u medijima

Udruga hrvatskih novinara i Udruga hrvatskih javnih glasila BiH obratile su se otvorenim pismom Uredu visokog predstavnika, Nezavisnoj komisiji za medije (IMC), Predsjedništvu BiH, te uredima svih međunarodnih organizacija i svim veleposlanstvima u BiH u kojem traže jednak tretman jezika i medija svih triju konstitutivnih naroda u BiH.

Udruge su izrazile zahtjev za okončanje diobenog bilansa objekata i opreme javnih radio i TV kuća u BiH, prestanak sa radom RTV BIH i početak rada Federalne TV i imenovanje njenog rukovodstva.

Zatražile su još i da se na javnoj RTV Federacije uspostave dva odvojena programa na bosanskom i hrvatskom jeziku, te da se Javna radiotelevizijska služba BiH uspostavi na paritetnom načelu. Takođe, zatraženo je i da se Hrvatskom radiju Herceg-Bosna dodijeli trajna radna dozvola, da se pomogne otvaranje dnevnih novina i finansijski pomogne jedini hrvatski tjednik u BiH – *Hrvatsku riječ*, te da se provjeri dosadašnja raspodjela donacija medijima u BiH zbog, kako kažu, zapostavljenosti hrvatskih medija.

Zatražen je i prestanak manipulacija o tome kako Hrvati u BiH nemaju dovoljno stručnog kadra za rekonstrukciju sistema javnog emitovanja te obrazloženje dosadašnje diskriminacije Hrvata u sudjelovanju u kreiranju medijskog prostora u BiH.

U otvorenom pismu izraženo je i nezadovoljstvo zbog nasilnog gašenja mostarske TV kuće "EroTel" i zatraženo utvrđivanje odgovornosti za taj čin.

Regionalna konferencija za lokalne radio stanice

U Opatiji (Hrvatska) je 12. marta o. g. održana konferencija asocijacije lokalnih radio stanica iz jugoistočne Evrope u organizaciji Udruženja neovisnih radio stanica iz Hrvatske, Međunarodnog centra za edukaciju novinara iz Opatije i Baltik Media Centra iz Danske. Učesnici konferencije su formirali radnu grupu koja će napraviti prijedloge regionalnih projekata u oblasti radio produkcije, treninga novinara i ostalih uposlenika na radio stanicama, te u oblasti zakonske regulative u elektronskim medijima. Prvi sastanak radne grupe održaće se u maju, a sljedeća regionalna konferencija planirana je za mjesec septembar.

Oslobođenje u starim prostorijama

Redakcija sarajevskog dnevnog lista *Oslobođenje* je 17. novembra prešla u svoju staru zgradu u Nedžarićima, koja je djelimično obnovljena novcem Kantona Sarajevo, Evropske unije, stranih novinarskih organizacija, kao i brojnih domaćih preduzeća. Prostorije *Oslobođenja* nalaze se u Nedžarićima na samom ulazu u Sarajevo, gdje je bila prva linija fronta. Zgrada je u potpunosti bila uništena, a njen izgorjeli i razrušeni toranj, gdje su se nalazile poslovne prostorije, i dan danas stoji kao podsjećanje na razaranje opsjednutog Sarajeva.

Oslobođenje je najstariji bosanskohercegovački dnevni list koji je sa izlaženjem počeo 1943. godine. Čitavo vrijeme opsade Sarajeva novina je redovno izlazila. Od 1991. godine, list ima nezavisnu uređivačku politiku, koja je uspjela da i tokom rata ne podlegne iskušenjima ratnohuškaskog i propagandnog novinarstva, što mu je u značajnom dijelu obezbjeđivalo međunarodnu podršku.

Medijske zanimljivosti

Italijani se odriču televizije u korist razgovora

Stanovnici juga Italije pokušaću u narednih 15 dana da žive bez televizije, kao dio eksperimenta koji je zamišljen tako da se vidi da li odsustvo televizije može da vrati "osjećaj zajedništva" podstičući zbližavanje i "forsirajući ljude da razgovaraju".

Svih 3000 stanovnika mjesta Cerisano (pored Cosenze) u Calabriji su se složili, ne samo da ugase svoje prijemnike nego i da ih fizički pokriju kako im ne bi predstavljali "vizuelno iskušenje".

Organizatori eksperimenta (zajednička studija European Research Institute i Dante Alighieri Foundation) izjavili su da je cilj "učiniti da članovi porodica i susjedi međusobno komuniciraju" umjesto "da se angažuju u izolovanoj jednosmjernoj komunikaciji sa tv prijemnikom".

Kao kompenzacija za iznenadno uskraćivanje tv programa, mještanima će biti ponuđen ulični teatar i show programi na glavnom trgu, sa gostovanjima njima omiljenih zvijezda. Biće predstavljeni različiti show programi, kvizovi, kao i akteri saponica.

Giorgio Albertazzi, vodeći filmski i pozorišni glumac inače promotor ove šeme insistira - "ovo nije nikakav krstaški rat". "Ja nemam ništa protiv televizije, koja me je i učinila popularnim". Takođe dodaje - "U svakom slučaju mi ne možemo učiniti da televizija nestane, ali možemo ubijediti ljude da joj manje vjeruju".

Sociolozi u Italiji kažu da, iako je televizija “loša i anti-društvena navika”, ona takođe ima i “pozitivan efekat”, prvenstveno u ujedinjenju nacije sačinjene od raštrkanih regiona. Međutim, *Il Messagero* tvrdi da nema garancije, za one koji nisu sposobni da se nose sa svojim dnevnim dozama sapunica i fudbala, kako neće doći u iskušenje te “skinuti pokrivala sa svojih tv prijemnika”, a potom lagati kada ih organizatori istraživanja budu pitali da li je eksperiment bio uspješan.

Zanimljivo je da zabrana obuhvata i direktan prenos Papine istorijske posjete Svetoj zemlji.

(The Times – World News, March 13, 2000)

**Ako vas neko ometa u profesionalnom novinarskom radu javite se
na SOS telefon – 078 (058) 213 442 Media Plan Banja Luka**

☞ SLUŠAJTE SVOJIM UŠIMA! ☞ GLEDAJTE SVOJIM OČIMA!
☞ MISLITE SVOJOM GLAVOM!

Savjet Media plan Instituta: Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).